

MUJASSAM VA RIVOJLANISHIDA MURAKKAB KO'P NUQSONLI BOLALAR

Eshmatova Rayxon Baxtiyor qizi

Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 2-kurs

Annotatsiya: *Ushbu maqolada murakkab ko'p noqulay bolalar rivojlanishiga hissa qo'shadigan turli omillarni o'rganadi va jamiyat ularni to'liq potentsialini ro'yobga chiqarish uchun qo'llab-quvvatlash va kuchaytirish, nogiron bolalar tushunchasini va ularning rivojlanishini usullarini muhokama qiladi.*

Kalit so'zlar: *Reabilitatsiya, kompleks, nuqson, rivojlanish, ijtimoiy, diagnostik, psixik, jismoniy, intellektual, tashxis, skrinni, defferensial, defektolog, nutq, tasviriy faoliyat.*

Bugungi o'zgaruvchan dunyoda mujassam va rivojlanishda murakkab ko'p tezkor bolalar tushunchasi yoki ularning rivojlanishi va rivojlanishidagi murakkab ko'p nuqsonli bolalar e'tiborini tobora ortib bormoqda. Bu bolalar nafaqat shaxsiy va akademik hayotlarida ko'plab qiyinchiliklarga duch kelishadi, balki ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va munosabatlardagi murakkabliklarni engish uchun kurashadilar. Ko'p noqulay bolalarning murakkabligiga hissa qo'shadigan asosiy omillardan biri bu ularning ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishi. Kam ta'minlangan oilalardan bo'lgan bolalar ko'pincha qashshoqlik, sifatli ta'lim olish imkoniyati yo'qligi va shaxsiy o'sish va rivojlanish imkoniyatlarining cheklanganligi kabi to'siqlarga duch kelishadi. Bu qiyinchiliklar ularning umumiy farovonligiga va hayotdagi muvaffaqiyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Nogiron yoki alohida ehtiyojli bolalar ham ularning rivojlanishida qo'shimcha to'siqlarga duch kelishadi. Bu bolalar akademik va ijtimoiy muhitda rivojlanish uchun qo'shimcha yordam va resurslarga muhtoj bo'lishi mumkin. Afsuski, nogironligi bo'lgan ko'plab bolalar ko'pincha chetga qo'yiladi va asosiy jamiyatdan chetlashtiriladi, bu esa yolg'izlanish va o'zini past baholashga olib keladi. Bundan tashqari, travma yoki zo'ravonlikni boshdan kechirgan bolalar, shuningdek, maxsus yordam va aralashuvni talab qiladigan murakkab ehtiyojlarni ko'rsatishi mumkin. Travma bolaning ruhiy salomatligi va farovonligiga doimiy ta'sir ko'rsatishi, ularning sog'lom munosabatlarni shakllantirish va maktabda muvaffaqiyatga erishish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin.

Murakkab ko'plab nogiron bolalar duch keladigan ko'plab qiyinchiliklarga qaramay, to'g'ri qo'llab-quvvatlash va aralashuv bilan bu bolalar hali ham muvaffaqiyatga erishishlari va baxtli hayot kechirishlari mumkinligini tan olish muhimdir. Maktablar, oilalar va jamoalar bu bolalarning rivojlanishi uchun tarbiyalanuvchi va inklyuziv muhitni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Misol uchun, maktablar murakkab ko'plab noqulay bolalarning noyob ehtiyojlarini qondirish uchun maqsadli aralashuvlar va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini amalga oshirishi mumkin. Bunga ixtisoslashtirilgan ta'lim dasturlari, terapiya xizmatlari va ushbu bolalarning to'liq potentsialini ro'yobga

chiqarishga yordam beradigan individual o'quv rejaları kiradi. Bundan tashqari, oilalar ochiq muloqotni rivojlantirish, aniq umidlarni belgilash va farzandlarining ehtiyojlarini himoya qilish orqali o'z farzandlari uchun qo'llab-quvvatlovchi va tarbiyalovchi muhitni ta'minlashi mumkin. Maktablar va boshqa jamoat resurslari bilan hamkorlikda ishlash orqali oilalar o'z farzandlari uchun kuchli qo'llab-quvvatlash tizimini yaratishga yordam berishi mumkin. Jamoalar ham inklyuzivlikni va qabul qilishni rag'batlantirish orqali murakkab ko'p noqulay bolalarni qo'llab-quvvatlashda rol o'ynashi mumkin. Samimiy va qo'llab-quvvatlovchi jamiyat muhitini yaratish orqali turli xil ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar o'zlarini qadrlı va hurmatlı his qilishlari mumkin, bu esa ko'proq tegishlilik va aloqa tuyg'usiga olib keladi. Bu bolalarda kognitiv, jismoniy, hissiy va yoki hissiy nuqsonlar bo'lishi mumkin bo'lgan bir nechta nogironlik mavjud. Nogironlikning bunday kombinatsiyasi ularning o'rganishi va rivojlanishi uchun qo'shimcha to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin, bu esa ularning to'liq salohiyatini ro'yobga chiqarishni qiyinlashtiradi.

Ko'p nogiron bolalar duch keladigan asosiy muammolardan biri bu ularning ehtiyojlarining murakkabligi. Ularda bir nechta nogironlik borligi sababli, bu bolalar o'zlarining har bir noyob muammolarini hal qilish uchun maxsus va individual yordamga muhtoj. Bu bolalar bilan ishlaydigan tarbiyachilar, o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar uchun juda qiyin vazifa bo'lishi mumkin, chunki ular bolaning ehtiyojlarini qondirish uchun kompleks va kompleks yondashuvni ishlab chiqishlari kerak.

Ko'p nogiron bolalar duch keladigan yana bir qiyinchilik - bu ijtimoiy izolyatsiya. Bu bolalar o'z tengdoshlari bilan munosabatlarni o'rnatish va ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish uchun kurash olib borishi mumkin, bu ularning hissiy farovonligi va umumiy rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Tarbiyachilar va o'qituvchilar uchun bu bolalarning boshqalar bilan muloqot qilishlari va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishlari uchun imkoniyatlar yaratish muhimdir, chunki bu ularning umumiy farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy qiyinchiliklarga qo'shimcha ravishda, ko'plab nogiron bolalar ham akademik muvaffaqiyatga erishish uchun to'siqlarga duch kelishi mumkin. Bu bolalar muloqot qilish, o'qish, yozish va boshqa akademik ko'nikmalarda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin, bu ularning o'rganish va maktabda muvaffaqiyat qozonish qobiliyatiga ta'sir qilishi mumkin. Pedagoglar bu bolalarga o'quv dasturlariga kirishlari va o'zlarining to'liq salohiyatlarini ro'yobga chiqarishlari uchun ularga moslashtirilgan yordam va turar joy bilan ta'minlashlari juda muhimdir. Ko'p nogiron bolalar duch keladigan qiyinchiliklarga qaramasdan, ularning kuchli va qobiliyatlarini tan olish muhimdir. Bu bolalar atrofida hayotini boyitadigan noyob iste'dod va istiqbolga ega. O'z kuchlari va qobiliyatlariga e'tibor qaratish orqali tarbiyachilar va o'qituvchilar bu bolalarning umumiy farovonligi va hayotdagi muvaffaqiyati uchun muhim bo'lgan ishonch va o'zini o'zi hurmat qilishlariga yordam berishi mumkin.

Shuningdek, tarbiyachilar va o'qituvchilar uchun ko'plab nogiron bolalar uchun qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv muhitni yaratish muhimdir. Xilma-xillik va inklyuzivlikni qadrlaydigan mehmondo'st va qabul qiluvchi hamjamiyatni yaratish orqali

bu bolalar o'zlarini kimligi uchun qadrlanishi va hurmat qilinishini his qilishlari mumkin. Bu ularning hissiy farovonligi va umumiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan tegishlilik va bog'liqlik tuyg'usini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ko'plab nogironligi bo'lgan bolalar o'z rivojlanishida bir qator qiyinchiliklarga duch kelishadi, ammo to'g'ri qo'llab-quvvatlash va resurslar bilan ular bu to'siqlarni engib, o'zlarining to'liq salohiyatiga erishishlari mumkin. Tarbiyachilar, o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar ushbu bolalarning ehtiyojlarini qondirishga yaxlit va individual yondashishlari, ularga rivojlanishlari uchun zarur imkoniyatlar va qo'llab-quvvatlashni ta'minlashlari zarur. Ko'p nogironligi bo'lgan bolalarning o'ziga xos kuchli va qobiliyatlarini tan olish va qadrlash orqali biz ularga qoniqarli va mazmunli hayot kechirishlariga yordam bera olamiz. Murakkab ko'p noqulay bolalar rivojlanishi va rivojlanishida ko'plab muammolarga duch kelishadi. Biroq, maktablar, oilalar va jamoalarning to'g'ri qo'llab-quvvatlashi va aralashuvi bilan bu bolalar o'zlarining to'siqlarini engib, o'zlarining to'liq salohiyatiga erishishlari mumkin. Jamiyat bu bolalarning o'ziga xos ehtiyojlarini tan olishi va ularga hayotda muvaffaqiyat qozonish imkoniyatiga ega bo'lishini ta'minlash uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D.A.Nurkeldiyeva, M.U.Hamidova "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar diagnostikasi". Toshkent 2016 —yil.
2. "Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan korreksion logopedik ish" o'quv - uslubiy majmua.
3. M.Y.Ayupova. " Logopediya". 10.08.2007-yil 4. Raxmanova V.S. " Korreksion pedagogika va logopediya " 2007-yil
4. M.Y.Ayupova. "Logopediya" O'zbekiston faylasuflar Milliy jamiyati. 2007-yil.
5. Xasanova M. M, Halimova O. M. RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNI O'RGANISHGA KOMPLEKS YONDOSHUV. Международныйнаучныйжурнал №5 (100), часть2 «Научный импульс» Декабрь, 2022. b1784-1788.
- 6.